

תלמוד תורה

"וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה..." בסיומה מכנה התורה את משה 'נביא'. בספרות הזוהר הוא מכונה 'הרועה הנאמן'. ההוגים היהודיים באלכסנדריה אשר הפיצו את דברו בעולם הדובר יוונית כינו אותו 'המחוקק'. אך משלל שמות השתרש במסורת הדורות השם 'רבינו'. אכן, במידה וביטוי נפוץ, באותה מידה מאבדים אנו את הרגישות למפתיע שבו. משה, המנהיג הפוליטי הדגול הוא קודם כל המורה המלמד אותנו תורה, מוקדה של היהדות.

רבי שמשון רפאל הירש הביע את הרעיון שלוח השנה הוא ספר האמונה של היהדות. הוא מבטא בריתמוס שלו, לא רק את ההיסטוריה של היהדות אלא גם את רוחה. היחס לתורה מבטא בלוח העברי, בשלושה תאריכים שונים: בשבועות, בשמחת תורה, יום סיום קריאת התורה, ובחול המועד סוכות - בשמחת בית השואבה. אלו הן שלושה היבטים שונים על התורה. שבועות, יום מתן תורתנו, מביט על התורה מצד תוכנה, כמערכת אמונות וחוקים שאינן תוצאה של הסכמה אנושית, אלא מבטאות אמת המתגלית לאדם. בשמחת בית השואבה, אנו מזכירים את שאיבת המים המתנסך בסוכות על המזבח. שאיבת המים, הפך סמל במקרא סמל לגאולה ההיסטורית: "וַיִּשְׁאַבְתֶּם מִיָּם בְּשִׁשְׁוֹן - מִמַּעַיְנֵי הַיְּשׁוּעָה" (ישעיהו יב, ג). ר' יהושע בן לוי, לימד אותנו בתלמוד הירושלמי (סוכות כב ע"ב) שיש כאן סמל לשאיבת רוח הקודש, לתהליך יצירתה המתמדת של התורה שבעל פה בידי החכמים. ואולי מותר לנו להכליל: ניצוצות מרוח הקודש הזאת מצויות בהשראה המאפשרת את היצירתיות והחידוש המשנים עולם. שמחת בית השואבה מסתכלת על התורה מההיבט של התלמיד-חכם, של האליטה היוצרת המפתחת את ההלכה. לעומת זאת, שמחת תורה היא שמחתו של העם כולו, חג המייצג את הרעיון הדמוקרטי של תלמוד תורה לכל אדם והמבטא את אהבת הספר הקדוש. בשנים האחרונות, עם התפתחות בתי המדרש לנשים, התקרבו רעיון דמוקרטי זה למלוא מימושו.

"וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה... עַל לְבָבְךָ" מלמד אותנו משה רבינו בפרשת 'שמע ישראל' (דברים ה, ז). אך אנו לא רק תלמידים. בהיותנו הורים אנו מקבלים במקצת את תפקידו של משה, אנו הופכים מורים: "וַיִּשְׁנַנְתֶּם לְבָבְךָ". אלא שעלינו לראות את עצמינו גם כתלמידים תמידיים. "וְדַבַּרְתָּ בָּם" - בדברי תורה - "בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ". החובה המתמדת להמשיך ללמוד, מלווה אותנו במילים הקלאסיות שבספר יהושע: "וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה" (יהושע א, ח), ומגיעה לשיאה בתהלים קי"ט, שיר הלל ללימוד התורה. תלמוד תורה הוא אכן, אחד הגילויים החשובים ביותר המבטאים את ייחודה של התרבות היהודית, החובה ללמוד מהילדות המוקדמת ועד לישיבות לפנסיונרים, אותם זקנים-צעירים המסוגלים להתחיל את הכל מחדש. כדי להבין את

מלוא משמעותה של 'תלמוד תורה', מן הראוי להשוות שתי תופעות מקבילות הקיימות בתרבויות שונות. דרך ארץ בפני הידע והלימוד היה קיים לא רק בתרבות היהודית, אלא גם בתרבות הסינית הקלאסית. גם שם, הביא הידע תפארת לבעליו. אלא, שהבדל אחד חשוב היה קיים בין שתי התרבויות. התרבות הסינית האימפריאלית יצרה מעמד של מנדרינים, פרופסיונלים של התרבות, שיצרו כת אריסטוקרטית סגורה. היהדות, לעומת זאת, דרשה את האוניברסליזציה של 'תלמוד תורה' וממילא, גם הדמוקרטיה שבה כולנו נקראים ללמוד אותה.

ניתן ללמוד תורה, ובכלל, לעסוק במקורות היהדות בצורות שונות. אך בכל הצורות מחייב אותנו עקרון בסיסי, עקרון המנוגד לרוח זמננו, שאחד מיסודותיו הוא הבידור. אין ספק בעיני שהצורך הכפייתי לבידור היא תוצאה של אובדן המשמעות בחיים, אובדן מטרות החיים ואובדן כל "טעם" בעבודה וביצירה. תלמוד תורה אמור להחזיר משמעות זאת דווקא בהיותה ניסיון לבנות עולם מעבר לבידור, ואף מעבר להנאות הרגילות מהחיים. תלמוד תורה הוא ההיפך ממה שנמצא בעיתונות זולה, או במוספים סטיריים. 'תלמוד תורה' פירושו לעסוק במקורות היהדות, בכבוד ראש, ברצינות, אף אם נוסף קורטוב של הומור, תוך ניסיון להקשיב למעמקי הטקסט. ואת זאת לא תמיד מצאנו בין אלה שעוסקים במקרא.

בסוגיה זאת ארשה לעצמי להביא טקסט העוסק בתלמוד תורה, טקסט שנכתב לא על ידי חז"ל אלא על ידי אמן האירוניה, ש"י עגנון. ב'הכנסת כלה' (עמ' קב) הוא מספר לנו איך ר' יודל, דון קישוט היהודי, ור' נטע בעל העגלה שלו, מגיעים לכפר נוכרי, ומרחוק שומעים קול תלמוד תורה. ר' יודל הנלהב, מביע את שמחתו: "חייך נטע! שאין לך דבר נאה בעולם מדף גמרא". הם מגיעים למקום, והנה מגלים בית איכרים "וכת של חזירים נוברים באשפה שבבית". הם מוצאים "ערלית אחת" אשתו של בעל הבית הלומד תורה. בסופו של דבר הגיעו אליו, "וראו אדם אחד ששערותיו פרועות וזקנו מדובלל וגמרא פתוחה לפניו יושב ולומד בנעימה..."

- אהובי איך באת לכאן?

חייך בעל הבית ואמר:

- התורה היא מתוקה מאוד, השתמדתי קצת, והריני יושב ולומד תורה מתוך מנוחה".

כגוי היה יכול עכשיו לשבת בנחת וללמוד תורה. אוהב אני לפרש משלים. הפעם אמנע מכך, ואשאיר את משימה זאת כתרגיל לקורא.